

„Práce v hliněném poli“

Podpora rozvoje a učení dítěte

„Práce v hliněném poli“ je druh arteterapie. Od r. 1970 ji vyvíjel psychiatr a psychoterapeut prof. Heinz Deuser (Vysoká škola pro arteterapii Nürtingen, Německo) a nyní je považována za velice účinnou a cílenou metodu, jak dítě může uvolnit své vrozené možnosti a potenciál nebo případně dohnat své nenaplněné vývojové potřeby. Práce v hliněném poli nachází uplatnění mezi všemi věkovými kategoriemi přibližně od dvou let.

Jak hliněné pole vypadá?

Hliněné pole sestává z mělké, pravoúhlé, dřevěné bedny o ploše zhruba 40 x 40 cm a výšce 4 cm. Ta je vyplněna jemnou, tvarovatelnou, vyhlazenou keramickou hlínou. Vedle ní leží miska s teplou vodou. Toto vše ovšem nestačí. Při práci v hliněném poli je podstatná přítomnost průvodce, speciálně vyškoleného terapeuta, který dítěti během jeho setkání s hlínou poskytuje podporu.

Práce dětí s hlínou

Učitelé a vychovatelé dobře znají atraktivitu hlíny pro děti – dostane-li dítě materiál volně k dispozici, začne většinou okamžitě s radostí tvořit. Jednak může vzniknout bohatá rozmanitost tvarů a vytvořených situací, jednak se při práci s hlínou rozšíří klidná, koncentrovaná atmosféra, i kdyby děti ještě před chvílí v místnosti divoce řádily. Děti se tak přiblíží samy sobě. A dospělí pak často s údivem stojí před originálními výsledky jejich práce. Při práci v hliněném poli není pozornost věnována výsledkům tvorby. Průvodce si všímá jednání dítěte; jeho dechu, zapojení jednotlivých částí těla do konání a především pohybů rukou při tvůrčím procesu. Vychází přitom z určitých zákonitostí, které se projevují v haptice. Na individuálním způsobu zacházení s rukama může rozpoznat, jakým směrem by se měla ubírat jeho podpora dítěte. Nehledá přitom příčiny poruch nebo zdánlivých deficitů, nýbrž navazuje na vlastní potenciál a směřování dítěte. Dítě se v průběhu svého setkání s hlínou a za podpory průvodce učí adekvátně zacházet se vším, na co naráží. Přitom se přirozeně učí sebevědomí, spoléhání na své vlastní možnosti a schopnosti a tím také zacházení se sebou samým a s okolním světem. Dítě se nechá vést svými impulzy, tvoří a tvaruje svými rukama; uchopuje jimi, a v pravém slova smyslu tak chápe.

Haptika a intelligence

Dnešní výzkum mozku poukazuje na důležitost haptiky (tj. tělesného kontaktu) pro vývoj kognitivních schopností. Také naše řeč ozřejmuje souvislost mezi hlavou a rukou, např. u slovo „chápavost“ jako synonyma pro „rozum“. Něco „uchopujeme“, „chápeme“ se situací, něco se nám zdá „nepochopitelné“... těchto pár příkladů z etymologie osvětluje, jak důležité a významné je dotýkání a uchopování pro naše osvojení světa. U kojenců a batolat si toho všímáme. Dospělí ale také používají hmat, aby saháním ověřovali pravost předmětů ve svém okolí: třeba květinu na stole v restauraci, aby zjistili, je-li pravá nebo ne. Dotýkáním a cítěním může být prověřena pravdivost. Ruce hovoří, člověk pomocí nich vstupuje do vztahu se světem. Stejně tak mluví ruce v hliněném poli.

Gramatika dotyků

Heinz Deuser objevil a popsal gramatiku dotyků spočívající na haptice. Mluví o haptickém smyslu jako vztahovém smyslu, skrze nějž prožíváme jak sebe, tak okolní svět a získáváme zkušenosti. Jsou-li tyto zkušenosti pro náš tělesný, duchovní a duševní vývoj prospěšné, rosteme a rozšiřujeme své možnosti. Pokud vývoj neprobíhá optimálně, pocítujeme a

zažíváme vztahy jako nespolehlivé a narušené, pak může dojít k zablokování v průběhu vývojového dění.

Může se to zřetelně projevit např. u hyperaktivního dítěte, v jehož pohybech je zřetelné nutkání a tlak, jimiž se dítě chce realizovat. Práci v hliněném poli mohou být ovšem vyvolány viditelné a pozitivní změny v jeho jednání.

Úlohy průvodce

Nejdůležitější úlohou průvodce je rozpoznat, jak má přistoupit k tomuto nutkání dítěte, aby ho mohlo ve svém vývoji využít. Vidí, jestli dítě provádí své pohyby ustrašeně nebo s jasným cílem, jestli je přerušuje, jestli impulzy brzdí. Každé dítě se chce vyvíjet a jeho konání má vždy smysl. Přesto projevuje ale také své zábrany a poruchy chování, z nichž jsou rodiče a vychovatelé mnohdy zoufalí. Úkolem průvodce je, konání dítěte správně rozklíčovat. Zná gramatiku rukou a z jejich gestiky toho mnoho vyčte: Jaký záměr má dítě? Jak se staví k hlíně? Je opatrné, nebo energické? Má vůbec zájem o spojení s hlinou, nebo si raději drží odstup? Průvodce může přerušovaný tok jednání znovu rozpohybovat. Zde jsou nutné odborné znalosti a jemný postřeh. Může si při práci s dítětem hrát na okraji hliněného pole, nezasahuje však do oblasti, kde dítě zrovna tvoří. Povzbuzuje je svými respektujícími slovy a tím, že se s důvěrou účastní dění.

Prožívání dítěte

Dítě má hliněné pole volně k dispozici. Tady si při setkání s materiálem vytváří vlastní situaci, vlastní prostor, vlastní čas: svůj svět. Někdy se dítě v úvodu své hodiny ptá, kdo před ním pracoval v „jeho“ hliněném poli. Teprve když cítí jistotu, dotkne se hlíny. Dotyk – a tak i jeho vztah k hlíně – začíná často nesměle prvním poťukáním na hliněné pole, hlazením nebo děláním rýhy prstem. S narůstající důvěrou začíná být dítě odvážnější: tluče, mačká, píchá, kouskuje, dělí a spojuje. Tak ověřuje odolnost materiálu, protože se chce dozvědět, jestli hlína vztah vydrží, jestli se dá přetvořit, jestli je stálá; a dítě také zkoumá, jestli zvládne jeho vztek.

Tvůrčí procesy

V hliněném poli budou vybojovány boje proti dinosaurům, nebezpečným drakům a divokým zvířatům, ale i boje zvířat mezi sebou. Dojde tu k setkáním s čarodějnicemi, kouzelníky a velkými hrdiny. Stavějí se tu domy a zakládají zahrady. Materiál slouží díky své hladké konzistenci také k natírání, mazlení, je možné si z něj vyrobit skryš, jeskyni, hnízdo nebo postel. Mohou tu být nalezeny nebo ukryty poklady. Hliněné pole je trvale a klidně k dispozici všem náladám; také tehdy, je-li dítě právě vzteklé a zlobí se, protože něco nefunguje tak, jak mělo, nebo se právě vybudovaný svět rozpadl. Zažívá zkušenost, že vždy existuje půda, na níž získá oporu. V tomto případě ji nachází v dřevěném dně hliněného pole, ale také v osobě průvodce.

Zkušenost stabilního vztahu

Ve složitých životních situacích potřebuje dítě spolehlivého průvodce, který dítěti – stejně jako hlína – poskytuje oporu a který vydrží jeho starosti, zoufalství, destrukci i zlobu. Průvodce je dítěti nablízku a vše laskavě vnímá. Dítě zažívá útěchu a podporu při všem, co v hliněném poli vytváří a vyjadřuje. Není posíláno pryč, není káráno a opouštěno. Průvodce zůstává, přijímá impulzy od dítěte, zesiluje je nebo přesměrovává a společně s ním nachází nové cesty. Cíl práce v hliněném poli spočívá v podstatě v naplnění. Dítě může překonat svá omezení a díky tomuto vypořádání se s danou situací dojít uspokojení. Svěřuje se, a tak vzniká dialog jednak mezi ním a hliněným polem, jednak mezi ním a průvodcem. Probíhá-li tato interakce příznivě, je dítě spokojené a naplněné. A naplněné dítě je šťastné dítě.